

**ANA BABA BAKIMINDAN YOKSUN ÇOCUKLARLA
İLGİLİ GENEL GÖRÜŞME**

16 Eylül 2005

TAVSİYELER¹

I. ARKA PLAN

1. Çocuk Hakları Komitesi, kendi çalışma usulleri çerçevesindeki 75. kural uyarınca, Sözleşme'nin belirli bir maddesi veya çocuk haklarıyla ilgili belirli bir konu üzerinde düzenli aralıklarla birer günlük genel görüşmeler yapma kararı almıştır.

2. Komite, 37. oturumunda (13 Eylül – 1Ekim 2004) bir sonraki genel görüşme konusunun "ana baba bakımından yoksun çocuklar" olmasını kararlaştırmıştı. Bu genel görüşme, 16 Eylül 2005 Cuma günü, Komite'nin Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Ofisinde yaptığı 40. oturum sırasında gerçekleştirilmiştir.

3. Komite, genel görüşmeyi yönlendirmek üzere hazırladığı özetinde (özetin tam metni için bakınız: CRC/C/146, Ek II) genel görüşmenin amacının, Sözleşme'nin bu özel konuda uygulanmasını ileriye götürmek, ana baba bakımından yoksun yaşayan çocukların haklarına gerekli saygının gösterilmesi için gerekli pratik çözümleri ve adımları belirlemek olduğunu belirtmiştir.

4. Komite, genel görüşme sırasında ele alınmak üzere üç ana alan belirlemiştir:

- Ana babalarından ayrılmadan önce, ayrılma sırasında ve sonrasında çocukların haklarının güvence altına alınması açısından en uygun hukuksal çerçeveler neler olabilir?
- Ana babadan ayrılma durumunun önlenmesine ve bu tür durumların azaltılmasına yardımcı olmak ve alternatif bakım açısından en uygun şekli sağlamak açısından tavsiye edilebilecek aile destek ve alternatif bakım politikaları neler olabilir?
- Çocukları kendi aileleri içinde güvende tutma, bunun dışında aileden ayırma, alternatif bakıma verme ve aileyle yeniden bütünleştirme gibi karar ve önlemlere çocukların daha fazla katılmalarını sağlama açısından ne gibi fırsatlar vardır?

5. 2005 yılı genel görüşme konusu geniş bir kapsama sahip olduğundan, bu toplantıya katılanlar, tartışmaların belirli bir noktalara odaklanabilmesi açısından aşağıda belirtilen iki çalışma grubuna ayrılmışlardır:

- 1. Çalışma Grubu: Aileden Ayrılmaların Önlenmesi ve Düzene Bağlanmasında Devletlerin Rolü.
- 2. Çalışma Grubu: Ev Dışı Bakım Sağlanmasıyla İlgili Sorunların Aşılması.

II. AİLEDEN AYRILMALARIN ÖNLENMESİ VE DÜZENE BAĞLANMASINDA DEVLETLERİN ROLÜ

A. Aile ortamının önemi

6. Komite, toplumun temeli olarak ailenin, çocuğun yaşaması, korunması ve gelişmesi açısından doğal ortam olduğunu vurgular ve aile kurumuyla ilgili çeşitli etik ve kültürel değerlerin bulunduğunu kabul eder. Sözleşme, aile ortamını ele alırken, çeşitli kültürel örüntülerden kaynaklanan farklı aile yapılarını ve bunun sonucunda ortaya çıkan aile ilişkilerini yansıtır. Sözleşme, bu konuda, örneğin geniş aile gibi çeşitli aile biçimlerine atıfta bulunmakta, çekirdek aile, yeniden yapılanmış aile, ortak aile, tek ebeveynli aile ve evlatlık alan aile gibi çeşitli aile biçimlerinden söz etmektedir. Sosyalleşme ve birtakım değerleri kazanma süreci aile içinde başlar ve aile içindeki insan ilişkileri çocuğu geleceğe bağlayan en önemli halkalardır.

¹ Burada yer alan ve eksiksiz olma savı taşımayan tavsiyeler, 16 Eylül 2005 tarihinde yapılan ve ana baba bakımından yoksun çocuklarla ilgili konuları ele alan genel görüşme sırasında yapılan tartışmaları ve sağlanan girdileri esas almaktadır.

7. Çocukların şefkatli bir aile ortamı dışında gerektiği gibi gelişemeyecekleri ve ailelerin çocuklarını gerektiği gibi yetiştirme şansına sahip olmaları gerektiği ilkelerinden hareket eden Komite, taraf Devletlerin, sivil toplumla, diğer bir deyişle hükümet dışı kuruluşlarla, topluluklarla, ailelerle ve çocuklarla birlikte, aileleri güçlendirmeye ve desteklemeye yönelik kapsamlı bir ulusal politika hazırlamalarını, benimsemelerini ve uygulamalarını tavsiye eder. Geliştirilen ulusal politika, yalnızca muhtaç durumdaki ailelere yönelik devlet sübvansiyonları ve maddi yardımlar üzerinde odaklanmamalı, bunun yanı sıra hizmet planları şeklinde de destek vermelidir. Bu hizmet planlarının kapsamına sosyal hizmetlerle sağlık hizmetlerine erişim sağlanması, çocuklara duyarlı aile danışmanlığı hizmetleri, eğitim ve yeterli konut da girmektedir. Komite, ailelerin ve aile birliklerinin, ulusal aile politikaları ve hizmet planlarının geliştirilmesine dahil edilmelerini tavsiye eder.

8. Komite, Sözleşme'nin kimi ilkelerini ve hükümlerini yeniden hatırlatır. Bu ilke ve hükümlere göre taraf Devletler, üzerlerine düşen çocuk yetiştirme sorumluluklarını yerine getirebilmelerini sağlamak üzere ana babalara, yasal vasilelere ve geniş ailelere gerekli yardımları sağlamak durumundadırlar. Bu doğrultuda yapılması gerekenler arasında, başkalarının yanı sıra, çocuk yetiştirme eğitimi de yer almaktadır. Komite, ayırma işlemlerine başvurmak yerine ana babalık becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitime kaynak ayrılmasının önemini vurgular. Bu arada Komite, ailelere ve aile birliklerine, diğer ailelere yönelik eğitici rollerinin önemini özellikle hatırlatmak ister. Çocuk yetiştirme konularının topluluklar içinde yaşlılar arasındaki iletişimi ele alınması genellikle daha kolaydır. Komite, bütün tarafları, çocuk yetiştirme eğitiminin okul müfredatına alınması dahil olmak üzere, çocuk yetiştirme becerilerinin geliştirilmesine yönelik yenilikçi yolları ve yöntemleri araştırmaya özendirir.

9. Komite, taraf Devletlerin, anneler ve babalar eşit ölçüde olmak üzere ana babaların bu sorumluluklarını yerine getirebilecek durumda olmalarını sağlayacak bütün önlemleri almaları tavsiyesinde bulunur. Komite, bir aile içindeki farklı gereksinimlerin belirlenmesi gerekliliğinin altını çizer. Sözgelimi, göçmen ailelerin gereksinimleri yerleşik ailelerin gereksinimlerinden önemli farklılıklar gösterebilir. Bütün aileler birtakım sorunlarla karşılaşılırlar. Dolayısıyla, bakıcı ailelerin de, biyolojik aileler gibi, evlilikle ilgili olanlar, ev içi şiddet, ihmal, cinsel suiistimal, madde bağımlılığı, vb. sorunlarla karşılaşabileceklerinin bilincinde olmak önem taşır.

10. Komite, farklı aile yapıları söz konusu olduğunda, geniş aile kavramına ve bu arada özellikle aile hukukunda ve uygulamalarda nadiren yer verilen bir konu olarak büyükbabaların ve büyükbabaların çocuk yetiştirme sorumlulukları açısından rollerine özellikle dikkat çekmek ister. Komite, taraf Devletleri, büyükanne ve babaların çocuk yetiştirme alanındaki rollerini destekleyecek uygun önlemler alarak bu konuya daha aktif bir yaklaşım geliştirmeye özendirir.

B. Önleme

11. Komite, yapılan tartışmalar ışığında, çocuğun kendi ailesinden veya kökeninden ayrılmasını önleyecek bütün önlemlerin alınması gerekliliğini vurgular. Komite, bu bağlamda, aile ortamının ve ana baba sorumluluklarını yerine getirmeleri için ana babalara sağlanacak desteğin önemini ele alan önceki paragraflara atıfta bulunur.

12. Komite, taraf Devletlere, çocukların alternatif bakıma verilmesini önleyecek kapsamlı bir politika geliştirip uygulamalarını tavsiye eder. Çeşitli disiplinleri bir araya getirecek böyle bir yaklaşım, uygun mevzuatı ve yardımcı hizmetler sistemini de gerektirir. Komite, bunun dışında, önleyici nitelikteki bütün politikaların, çocuğun yüksek yararı ilkesine dayandırılmasını tavsiye eder. Bu alanlarda görev yapanların tutumlarının derinlemesine değerlendirilmesi ve görevlilerin çocuk hakları temelinde eğitime tabi tutulmaları bir başka gerekliliktir. Komite, taraf Devletleri ve yerel yetkilileri, örneğin aile sorunlarında aracılık etme, aile gruplarına konferans verme gibi yöntemlerle ayrılımları önleyecek pratik adımlar atmaya özendirir. Bu tür yöntemler geniş aileyi ve toplulukları kapsayacak biçimde uygulanabilir. Komite'nin bir başka tavsiyesi de, ana baba bakımı dışında alternatif bakım altındaki çocukların korunmaları için geliştirilen uluslararası standartların, aynı zamanda risk altındaki çocukların erkenden belirlenmesine ve önlemeye ilişkin diğer hizmetlerin de yeniden tanımlanmasına elverişli nitelikte olmasıdır.

C. Yasal düzenlemeler ve politikalar

13. Komite, taraf Devletlerin çocuğu ve ana babasını koruma, ana babalara gerekli yardımları sağlama sorumluluklarının altını çizer. Taraf Devletler, bu sorumluluklarını yerine getirmek için, gerekli yasal düzenlemeleri yapılı ilgili politikaları benimsemeli, bu arada çocuk koruma çabalarına kamuyu ve özel sektörü dahil etmelidirler. Çocukların kurumlara yerleştirilmeleri uygulaması, hiçbir biçimde, yasal düzenleme ve politikaların olmayışına bağlı olmamalıdır. Komite, giderek artan sayıda Devletin, çocukların kurumlara yerleştirilmeleriyle ilgili uygulamalarını yeniden gözden geçirmesini, ana baba bakımından yoksun çocukların daha iyi korunmalarını sağlayacak alternatif bakım önlemleri ve politikaları geliştirmesini takdirle karşılamakta ve diğer Devletlere de bu doğrultuda değerlendirmeler yapmalarını önermektedir.

14. Komite, aile ve çocuk koruma konularıyla ilgili yasal düzenlemelerin ve politikaların, bunların en çok etkilediği kesimler olan çocuklar ve ailelerine yakından danışılarak geliştirilmesini tavsiye eder. Ancak, ilgili hukukun yalnızca korumayı esas aldığı yerlerde bu yalnızca kısmi bir çözümlenebilecektir.

15. Nihayet, Komite, toplumsal sorumluluk ilkesini vurgular. Çocukların korunmaları yalnızca Devletin değil, bütün yetişkinlerin sorumluluğudur.

III. EV BAKIMI DIŞINDAKİ DÜZENLEMELERİN SORUNLARI VE DEVLETİN SORUMLULUĞU

A. Ayırma ve alternatif bakım

16. Komite, birçok taraf Devlette, ana babalarından ayrılıp alternatif bakıma yerleştirilen çocuk sayısının giderek arttığını ve sayının yüksek düzeylere ulaştığını tespit etmektedir. Komite'yi kaygılandıran husus, bu yerleştirmelere her durumda en son çare olarak başvurulmaması ve çocuğun yüksek yararının her durumda gözetilmemesidir. Komite, taraf Devletlere, çocukların alternatif bakıma alınmalarının (bakıcı aile, kurumlara yerleştirme ve alternatif bakımın diğer türleri), ancak, yetkin ve çeşitli disiplinlerden uzmanların yer aldıkları bir grubun çocuğun gereksinimleri ve yüksek yararı konusunda yapacağı değerlendirmeye ve kısa ve uzun dönemli planları da içerecek biçimde gerçekleştirmelerini tavsiye eder. Bu planlarda, çocuğun alternatif bakıma alınmasından amaçlanan ve bu amaçlara yönelik önlemler belirtilmeli, bu hususlar yerleştirme sırasında elde hazır bulunmalı ve çocuk geliştikçe durumu yeniden değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

17. Komite, taraf Devletlerin, çocuğu alternatif bakıma verme kararının yetkin bir merci tarafından verilmesini, bu işlerin yasalara dayandırılmasını, keyfi ve takdir hakkına bırakılan yerleştirmelerden kaçınılması için yargı denetimi yapılmasını sağlamalarının önemini vurgular ve bu yöndeki girişimleri tavsiye eder. Taraf Devletler ayrıca Sözleşme'nin 25. maddesi uyarınca yerleştirme işleminin düzenli aralıklarla gözden geçirilmesini sağlamalıdır.

18. Komite, buna ek olarak, evlat edinme, *kafalah*, aile temelli alternatif bakım (örneğin geniş aile, büyük anneler ve babalar) gibi geleneksel bakıcı aile ve topluluk temelli bakım sistemlerinin geliştirilmesini, bu sırada, çocuğun yüksek yararı ilkesi dahil olmak üzere Sözleşme'de tanınan haklara özel özen gösterilmesini tavsiye eder.

19. Son olarak Komite, taraf Devletleri ve ilgili diğer tarafları, alternatif bakım altındaki çocukların, özellikle kurumlara yerleştirilenlerin bu önlem sırasında veya sonrasında damgalanmalarını sağlayacak önlemleri almaya özendirir.

B. Yoksulluk

20. Komite'yi kaygılandıran bir nokta, ana babalarından ayrılan çocuklar arasında yoksulluk içinde yaşayanların, gerek kalkınmış gerekse kalkınmakta olan ülkelerde görece ağırlıklı yer tutmasıdır. Komite kabul etmektedir ki, ana babadan ayrılma, birçok durumda, sosyal ve ekonomik sıkıntılara bağlı ve gönülsüzce gerçekleşen bir durumdur. Kaygı yaratan bir başka husus da, sosyal ve ekonomik sıkıntıların ağırlılığının, çocukların terk edilmelerini artırması ve sokak çocuklarının sayısının artmasıdır. Yoksulluk, bir kısır döngü yaratabilir. Yoksulluk içinde yaşayan aileler, çocuklarının ellerinden çıkmasını istemediklerinden, resmi makamlara başvurup yardım istemekten çekinebilmektedirler. Böylece, diş yardım ve destek olmadan, durum, çocukların ana babalarından ayrılmalarıyla sonuçlanabilmektedir. Komite, bu hususların dişında, sosyal ve ekonomik açılardan dezavantajlı ailelerin politika geliştirme sürecine nadiren katıldıkları ve politikaları belirleyenleri etkileme şansına sahip olmadıkları gerçeğine de işaretle eder.

21. Komite, Sözleşme'nin 27. maddesi doğrultusunda taraf Devletlerden, yukarıda değinildiği anlamda yoksulluğu, çocukları ana babalarından ayıracak ve ev dişı yerleştirmelerin gerekçesini oluşturacak bir etmen saymamaları talebinde bulunur. Taraf Devletler, yoksulluk içinde yaşayan ailelerin yaşam standartlarını yükseltmek için gerekli bütün önlemleri almalıdırlar. Bu bağlamda yapılabilecek işler arasında yoksullukla mücadele stratejilerinin yaşama geçirilmesi ve çocukların da katıldıkları topluluk kalkınması çabaları yer almaktadır. Komite, taraf Devletlerden, ekonomik ve/veya sosyal açıdan dezavantajlı çocuklara ve ailelerine maddi yardım ve destek sağlama çabalarını artırmalarını talep eder. Taraf Devletler, bunun ötesinde, yoksulluk içindeki çocukların, sağlık, eğitim, barınma ve diğer sosyal hizmetlere erişimlerini sağlamalıdırlar.

C. Yeni bir paradigma

22. Komite, kendisine sunulan yazılı katkılardan ve ana baba bakımı dişındaki çocuklarla ilgili genel görüşmeden kalkarak, geleneksel anlamıyla kurum sözcüğünün olumsuz çağrışımlar yaptırdığına dikkat çeker. Bu da, yeni bir paradigmanın gerekip gerekmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Geleneksel kurumlar artık yararlarını yitirmişler midir? Buna ek olarak, bir soru daha gündeme gelmiştir: Kurumu yerleştirmeye en son çare olarak başvurulması ilkesinin dogmatik biçimde uygulanması halen bu tür kurumlarda bulunan veya yerleştirilmek üzere olan çocukların damgalanmalarına yol açabilir mi? Böyle bir uygulama alternatif bakım gereksinimi olan çocuğun gelişimine zarar verebilir ve çocuğun sonuçta yerleştirildiği kurumu yerine getirilmesi olanaksız bir görevle baş başa bırakabilir. Bakım ve korunma gereksinimi olan çocuğun gereksinimlerinin çok yönlü ve titiz biçimde değerlendirilmesi, ev dişı bakımın çocuğun yüksek yararına olup olmayacağına ve bu bakımın hangi biçimi alması gerektiğine ilişkin kararlara ışık tutmalıdır. Komite, bu belgenin IV bölümünde yer alan standartların geliştirilmesi açısından bu konuya özel dikkat gösterilmesini tavsiye eder.

23. Komite, kurumlara yerleştirme modelinin ardındaki köklü ideolojiye meydan okumanın güç bir iş olduğunu kabul etmekle birlikte, taraf Devletleri, örneğin kurumlar içinde uzmanlaşmış daha küçük birimler oluşturarak, çocuklar için ve

onlarla birlikte çalışan görevli sayısını artırarak ve bu görevlere sistematik biçimde eğitim vererek geleneksel kurumları değiştirmeye yönelik gerçekçi adımlar atmaya özendirir.

D. Çocuğun yüksek yararı

24. Komite, ana baba bakımından yoksun çocukların korunmalarına ve alternatif bakımlarına yönelik uluslararası standartlar geliştirilmesi söz konusu olduğunda, çocuğun yüksek yararı ilkesini vurgular. Komite'nin görüşüne göre, geliştirilecek standartlar bu temel ilkeyi esas almalı ve çocuğun yüksek yararını daha da ileri düzeyde gözetmeye yönelik olmalıdır. Söz konusu standartlar, mekanik bir başvuru aracı olsa bile, ilgili bütün tarafların etkileşimini öngören bir araç olarak da değerlendirilmelidir. Nihayet, aynı standartlar, yenilikçi ve esinlendirici araçlar olarak işlev görebilecek "insani yönleri" dışlamamalıdır.

E. Çocuğun görüşlerine saygı

25. Komite, çocukların seslerinin ailelerden ayrılma ve yerleştirme süreçlerinde genellikle duyulmuyor olmasından kaygılıdır. Kaygı yaratan bir başka husus da, karar alma süreçlerinin, bu kararlar çocuğun yaşamı ve geleceği üzerinde kalıcı etkiler yaratacak olmasına karşın taraf olarak çocuklara yeterli ağırlığı tanımamasıdır. Komite, bu arada, biyolojik ana babaların görüşlerini de dikkate alma gerekliliğini vurgular.

26. Komite, Sözleşme'nin 12. maddesi ışığında bütün tarafların, çocuğun görüşlerinin dikkate alınması yönündeki çabalarını sürdürüp pekiştirmelerini; değerlendirme, ayrılma, yerleştirme, ev dışında bakım ve geçiş dönemlerinde kendilerini etkileyecek meselelerde çocukların katılımını kolaylaştırmalarını tavsiye eder. Çocukları koruyucu bütün önlemlerin alınması sırasında, kararın alınmasından önce, alınan karar uygulanırken ve ayrıca uygulamadan sonra çocukların görüşlerine başvurulmalıdır. Komite, bu amaca yönelik olarak, çocukları ortak olarak gören bir mekanizmanın oluşturulmasını tavsiye eder. Aile gruplarıyla yapılacak toplantılar, çocuğun görüşlerini de dikkate almanın bir yoludur. Taraf Devletler ayrıca, çocuğun görüşlerinin ne ölçüde dikkate alındığını, bu görüşlerin politikaların belirlenmesinde, yargı kararlarında ve program uygulamalarında ne ölçüde etkili olduğunu düzenli aralıklarla değerlendirmelidirler.

F. Aile tipi alternatif bakıma öncelik tanınması

27. Komite, çocukların kurumlara yerleştirilmelerinin sistematik bir uygulama haline getirilmesinden kaygılıdır. Komite, aile ortamının, çocuğun uyumlu gelişimi açısından mümkün olan en iyi imkanı oluşturduğu konusunda genel bir mutabakat olduğunun bilincindedir; bununla birlikte, asıl aile ile çocuğun yerleştirileceği kurum arasında başka seçeneklerin de bulunması gerekir. Bu seçenekler arasında geleneksel veya geniş aileye yerleştirme, açık merkezler, gece veya gündüz bakımı, acil durumlarda başvurulacak yerleştirmeler, geçici kalış için çözümler vb. yer alabilir. Bu tür seçeneklerin çoğu halen mevcuttur. Komite, bu bağlamda, mevcut kültürel değerlerin aile ve topluluk içi dayanışmayı üstün tuttuğu birçok ülkeye atıfta bulunmak ister ve taraf Devletleri bu esinlendirici örnekleri ve imkanları inceleyerek çocuklar için kişisel bazda çözümler bulmaya özendirir.

28. Komite, 2000 yılında yaptığı çocuklara karşı devlet şiddeti başlıklı genel görüşme ardından dile getirdiği tavsiyeyi bir kez daha anımsatmak ister. Buna göre taraf Devletler, alternatif yöntemlerin kullanımına, çocukların uzun süre kurumlarda bırakılmalarından kaçınacak biçimde başvuracaklardır. Çünkü bu tür kurumlar, çocuklar için, salt yaşama açısından değil, psikolojik, zihinsel, manevi, ahlaki ve sosyal gelişmeleri açısından gereken ortamları yeterince ve insan onuru ile tam uyumlu biçimde sağlayamayan, Sözleşme'nin 6.2 maddesi çerçevesinde çocukları özgür bir toplumda bireysel yaşantı için yeterince hazırlayamayan kurumlardır.

G. Birey olarak çocuğa odaklanma

29. Komite, ana babalarından ayrılmış çocuklar bağlamında, konuların kişi bazında alınması ilkesini vurgulamak ister. Her çocuk kendine özgüdür ve çocukların ev dışında başka yerlere yerleştirilmeleri konusuna tek tek ilgili çocuklar bazında bakılmalıdır. Her durum için geçerli tek bir çözüm olamaz. Çözümlerin kişiselleştirilmesi, ilgili çocuğun fiili durumuna göre daha uygun çözümler geliştirilmesi anlamına gelir. Buna, çocuğun kişisel, ailesel ve toplumsal durumu da dahildir. Böylece, çocuğun uzun dönemdeki gelişimi ile ilgili değerlendirmeler için daha gelişkin imkanlar doğar ve gerçek gereksinimlerin neler olduğu, biyolojik aile ile yakın temas sağlamanın yolları gibi başlıklar dahil çocuğun yüksek yararı ilkesi gözetilmiş olur.

30. Bununla birlikte, çözümlerin kişiselleştirilmesi olarak tanımlanan bu ideal çözümün önünde birtakım engeller de vardır. Elde zaman olmayışı, fiili durumun değerlendirilmesi için gerekli sürenin bulunmaması, personel yetersizliği, ailelerde yer bulunamaması, geçici ve acil önlemler alma zorunluluğu ve kabul evlerinin yetersizliği bu engeller arasındadır. Bir çocuk hakkında karar verilmesi gündeme geldiğinde zaman her zaman temel mülahaza olmalıdır. Sorunun yaygınlığı, evlerinin dışında muhtaç durumdaki çocuk sayısının fazlalığı ve erken müdahale gerekliliği, görüldüğü kadarıyla, çözüm bekleyen zorlu konular oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, örneğin HIV/AIDS salgını ve 2004 yılında güney ve güneydoğu Asya'yı vuran tsunami gibi ağır doğal felaketler dahil olmak üzere yeni birtakım sorunlar da ortaya çıkmıştır. Bu tür durumlarda gerekli tepkilerin verilebilmesi, daha fazla insani, finansal, maddi ve teknik kaynağın seferber edilmesini gerektirmektedir. Bununla birlikte Komite, başka etmenlerin yanı sıra mevcut düşünüş biçiminin de genellikle bir sorun olabildiğine dikkat çekmek ister. Bundan kastedilen, yaratıcılık eksikliği, eski alışkanlıkları ve adetleri değiştirmede isteksizlik, eğitim yetersizliği ve mevcut kaynaklar hakkında bilgisizliktir.

31. Komite, ana babadan ayırma ve ev dışı bakım ortamlarına yerleştirme işlemleri ile ilgili bütün kararların, ayrıca yerleştirilen çocukların durumlarının düzenli aralıklarla izlenmesinin, çözümlerin kişiselleştirilmesi ilkesine dayandırılmasını tavsiye etmektedir. Komite, ayrıca, ana baba bakımı dışında kalan çocukların korunmalarına ve alternatif bakımlarına ilişkin uluslararası standartların bu ilkeyi vurgulamasının ve çocuklara ev dışı bakım verilmesini destekleyen engeller ve sorunları dikkate almasının uygun olacağı görüşündedir.

H. Özellikle güç durumdaki çocuklar

32. Komite, özel destek önlemlerine gereksinimi olan çeşitli çocuk gruplarına dikkat çekmek ister. Bunlar, sokak çocukları, mülteci konumundaki çocuklar. İltica talebinde bulunanlarla birlikte HIV/AIDS'li veya bu hastalıktan etkilenen çocuklardır. Genel uygulama, tek tek fiili durumlar incelenmeksizin, sosyal konumları ve sağlık durumları nedeniyle bu çocukların geniş kurumlarda toplanmaları yönündedir. Bu arada, örneğin göçmen işçilerin çocukları gibi, Devletlerin dikkatlerinden kaçan başka çocuk grupları da vardır.

33. Komite, taraf Devletlere ve ilgili diğer taraflara ayrıca, özel destek gereksinimi olan çocuklara ve ailelerine yönelik alternatif bakım önlemleri düşünüp uygularken, bireysel bazda çözümler üzerinde durmalarını tavsiye etmektedir. Komite'ye göre taraf Devletler, ana babalara ve ana baba adaylarına yeterli destek ve danışmanlığı sağlayarak ana babadan ayrılmayı önleyecek etkili önlemler almalıdırlar. Bunların arasında, annelere gelecek için daha geniş kaynaklar sunan annelik merkezlerinin kurulması ve böylece bu annelerin çocuklarının kurumlara yerleştirilmesinin önlenmesi de yer almaktadır.

34. Komite kaygıyla belirtmek ister ki, ana baba bakımı dışında kalan kız çocuklar, cinsel sömürü, erken evlenme ve eğitim imkanlarından yoksun kalma gibi olumsuzluklara daha fazla maruzdurlar. Ayrıca, kurumlarda genellikle toplumsal cinsiyet dengesizlikleri olduğunu da belirtmek gerekir. Hem kızların hem de erkeklerin kendi cinsiyetlerinden rol modellerine gereksinimleri vardır. Komite, taraf Devletlere ve ilgili diğer taraflara, ana baba bakımından yoksun kız çocukların hak ihlallerine daha fazla maruz kaldıklarını gözeterek, toplumsal cinsiyet yaklaşımını bütün yaklaşımlarına içselleştirmelerini tavsiye eder.

I. Topluluk temelli yaklaşım

35. Çocuklar kendi ortamlarında kendilerini daha rahat hissederler ve ev dışı yerleştirmeler söz konusu olduğunda bu hususun dikkate alınması gerekir. Temel ilke, çocukların kendi özgün toplulukları içinde tutulmalarıdır. Örneğin yerli halkların genellikle çok yakın aile sistemleri vardır ve böyle durumlardaki çocuk koruma sistemlerinin, hem yerli halkın kültürünü ve değerlerini, hem de çocuğun yerli halka mensup olma kimliğini dikkate alması gerekir. Çocuklara yönelik temel korumada, yerel düzeyin ve yerel yetkililerin önemi küçümsenmemelidir. Komite, taraf Devletlere, yerel yetkilileri destekleyerek kendilerini örgütlemelerini sağlamasını ve bu yerel topluluklara yeterli ve insani kaynaklar tahsis etmesini tavsiye eder. Çocukların kendi topluluklarında tutulmaları açısından, bu çocuklara sağlık, eğitim ve diğer sosyal hizmetlerin yanı sıra yaşam ve gelişim haklarını destekleyecek diğer hizmetlerin iletilmesi büyük önem taşır.

36. Komite, aileleri daha ilk aşamalarda destekleyen ve topluluk koruma ağları olarak bilinen sistemlerin oluşturulmasını özendirir. Yerel ölçekte en güç durumdaki ailelerle çalışan ve farklı disiplinlerden kişileri barındıran ekiplerin ailelere ulaşma ve ailelerin kendi özel durumlarından hareketle en iyi çözümü bulma şansları daha fazladır. Komite, taraf Devletleri, çocukların kurumlara yerleştirilmesine topluluğun kendi içinden alternatifler bulmaya özendirir. Komite'ye göre aileye bir bütün olarak bakılmalı ve aile geniş aile dahil olmak üzere bir grup olarak görülmelidir. Ayrıca, alternatif bakım önlemleri, toplulukların kültürel değerlerine daha fazla özen göstermelidir.

J. Geçiş dönemi

37. Komite, taraf Devletlere ve ilgili diğer taraflara, çocuğun kurumsal bakımdan bağımsız yaşantıya geçiş sürecini kolaylaştırmaları ve bu süreci desteklemeleri tavsiyesinde bulunur. Bu kolaylaştırma ve destek çerçevesinde yapılabilecekler arasında çocuğa bir dış temas odağı sağlanması, biyolojik ana babalarla ilişkinin desteklenmesi, çocuklara kendilerini ve kurdukları yaşamı nasıl idare edecekleri konusunda eğitim verilmesi, geçiş döneminde örtüşen nitelikte "ara evler" sağlanması, vb. yer almaktadır.

K. Eğitim ve bilinç-duyarlılık geliştirme

39. Komite, öğretmenler, sağlık görevlileri, sosyal hizmet görevlileri, bakım kurumlarında çalışanlar, yargıçlar, savcılar, avukatlar, infaz görevlileri, kamu görevlileri, parlamenterler ve yerel liderler dahil olmak üzere çocuklarla birlikte ve çocuklar için çalışan profesyonellerin eğitiminin genellikle ihmal edilmesinden kaygılıdır. Komite, birçok durumda, profesyonellerin, çocukların aileleri içinde veya kurumlarda maruz kaldıkları hak ihlallerini belirlemede ve bu konularda zamanında müdahalelerde bulunmada eğitimsizlikleri nedeniyle yetersiz kalmalarından derin kaygı duymaktadır.

40. Komite, taraf Devletlerin, ana baba bakımından yoksun çocukların korunmaları ve alternatif bakımları ile ilgili konularda hakları temel alan ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir perspektiften sistematik eğitim ve araştırma çalışmaları yürütmelerini tavsiye eder. Taraf Devletler, gerek bu konumdaki çocukları gerekse ailelerini sistematik biçimde eğitime tabi tutmalı, eğitimin kapsamında çocuklarla birlikte ve çocuklar için çalışan görevliler de yer almalıdır. Komite, ayrıca, taraf Devletlerin, genel olarak kamuoyunu hedef alan çocuk hakları ve ana babaların sorumlulukları ile ilgili bilinç ve duyarlılık geliştirme kampanyaları yürütmelerini tavsiye eder. Taraf Devletler ve diğer taraflar, Sözleşme'nin ilkelerini ve hükümlerini yaygınlaştırmak üzere yaratıcı ve çocuk dostu yöntemler geliştirmelidirler.

41. Komite, bunların ötesinde, taraf Devletlerin, çocuklar için ve çocuklarla birlikte çalışan görevlilere, psikolojik destek dahil olmak üzere yeterli desteği sağlamalarını tavsiye eder. Bu alanda çalışan profesyoneller, gündelik mesailerі sırasında güç ailesel durumlarla; şiddet, suistimal, kötü muamele ve ihmal dahil olmak üzere çocuk haklarına yönelik ağır ihlallerle karşılaşmaktadırlar. Ailelerinden ayrılmak zoruna olan çocuklarla karşılaşmak bu görevliler açısından ağır stres yaratabilmektedir. Komite, taraf Devletlere, görevlilerin bu gereksinimlerinin dikkate alınmasının da önem taşıdığını anımsatmak ister. Taraf Devletler, çocuklarla birlikte ve çocuklar için çalışan profesyonelleri ve yarı profesyonelleri destekleyecek etkili önlemler almalıdırlar.

L. Araştırma ve belgeleme

42. Komite, ana babalarından ayrılmış ve ev dışı bakım kurumlarına yerleştirilmiş çocuklar söz konusu olduğunda, bu çocukların çoğuna ilişkin yeterli belgelerin ve arka plan bilgilerin bulunmayışından kaygılıdır. Kimi durumlarda bir çocuğun geçmişini ve ana babasından ayrılma kararının gerekçelerini belirlemek mümkün olmamaktadır. Araştırma ve yeterli belge eksikliği, yerleştirme işlemlerinin sürekli planlanmasını ve düzenli aralıklarla gözden geçirilmesini engellemektedir.

43. Dolayısıyla, Komite, bakıcı aileler, kamusal ve özel bakım kurumları, bakıcılar, dinsel bakım kurumları vb. dahil olmak üzere kendi evleri dışında bakım için yerleştirilen bütün çocuklarla böyle bir yerleştirme işlemi gündemde olanlar için yeterli sosyal geçmiş araştırması yapılmasını ve bu çocukların kendi evleri dışında geçirecekleri bütün süre boyunca kendilerine eşlik edecek yazılı belgelerin hazırlanmasını tavsiye eder. Hazırlanacak çok yönlü dosyalar, çocuğun gelişimi süresince düzenli biçimde güncellenmeli ve takviye edilmelidir.

M. Veri ve istatistik yokluğu

44. Komite, ana baba bakımından yoksun çocuk sayısı hakkında veri ve istatistik bulunmamasını kaygıyla not etmektedir. Komite'nin özellikle dikkat çekmek istediği husus, gayri resmi bakım altında olan, başka bir deyişle örneğin akrabaları tarafından bakılan çocuklarla, örneğin sokak çocukları gibi herhangi bir bakım altında olmayanlara ilişkin verilerin bulunmayışdır.

45. Komite, taraf Devletlere, veri toplama mekanizmalarını güçlendirmeleri, Sözleşme'ye uygun göstergeler geliştirmeleri ve böylece gayri resmi bakım altında olanlar dahil alternatif bakım gören bütün çocuklara ilişkin veri toplanmasını sağlamaları tavsiyesinde bulunur. Komite, taraf Devletleri ayrıca, bu göstergeleri ve verileri alternatif bakıma ilişkin politika ve programların geliştirilmesinde kullanmaya özendirir.

N. Değerlendirme ve izleme

46. Komite, taraf Devletlere, gayri resmi biçimleri dahil olmak üzere alternatif bakımla ilgili etkili değerlendirme mekanizmaları oluşturmaları tavsiyesinde bulunur. Alternatif bakımla birlikte bununla ilgili programların ve hizmetlerin geliştirilmesi, standartlaştırılması ve kalite kontrolü büyük önem taşımaktadır. Komite'ye göre bu konulardaki değerlendirmelerde çocuklara doğrudan danışılmalıdır. Denetim ve değerlendirme, ayrıca, çocukların ana babalarından ayrılmasının önlenmesi çabaları ile ilişkilendirilmelidir. Kontrollü önleyici tedbirlerin bir örneği, yardım ve destek aranışı içindeki ana babalara ve çocuklara yönelik "güvenli evlerle" ilgili bir ulusal kayıt sisteminin oluşturulmasıdır.

47. Komite, ayrıca, taraf Devletlerin, ana baba bakımı altında olmayan çocuklar için bağımsız ve etkili bir izleme mekanizması geliştirmelerini tavsiye eder. Böyle bir organın görevi, çocuklardan gelecek şikayetleri alma, değerlendirme, araştırma ve gerekeni yerine getirme ve bütün bunları hızlı ve çocuğa duyarlı biçimde gerçekleştirme olmalıdır.

O. Uygulama

48. Ana baba bakımı altında olmayan çocukların korunmaları ve alternatif bakımları ile ilgili bir dizi uluslararası standarda duyulan açık gereksinim saklı kalmak kaydıyla, Komite, sözleşmeler, protokoller, bildirgeler ve kılavuzlar gibi mevcut uluslararası ve bölgesel belgelere odaklanma; bu belgelerde yer alan hükümleri etkili biçimde yaşama geçirme ve uygulamada kaydedilen ilerlemeyi izleme gerekliliğini vurgulamak ister.

IV. SONUÇ TAVSİYELER

49. Çocuk Hakları Komitesi, 16 Eylül 2005 tarihinde yapılan ana baba bakımı dışında kalan çocuklar üzerine genel görüşmeye sağlanan girdiler ve yazılı katkılarla birlikte genel görüşme sırasında ileri sürülen görüşlerden hareketle aşağıda belirtilen sonuç tavsiyeleri benimser:

50. Komite, başta Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun Bakım Kurumlarındaki Çocukların Haklarıyla İlgili olarak Üye Devletlere Yaptığı tavsiyeler ve Yanlarında Kimsesi Bulunmayan ve Ayrılmış Çocuklara Yönelik Kuruluşlar Arası Yönlendirici İlkeler olmak üzere bölgesel ve kuruluşlar arası organların ana baba bakımı dışındaki çocukların bakıma ilişkin ilke ve standart geliştirme çabalarını takdirle karşılar ve bir hususu kaygıyla belirtmek ister: Halen çok sayıda çocuk, silahlı çatışmalar, şiddet, yoksulluk, HIV/AIDS ve sosyal çözülme dahil olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı annesiz/babasız veya ana babasından ayrılmak durumunda kalmıştır ve bu sayının artacağı da kesindir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ve diğer kimi uluslararası belgelerin² mevcudiyetine karşın, Devletlerin uygun alternatif bakım sağlama alanındaki yükümlülüklerini yerine getirmelerinde kendilerine kesin kılavuzluk sağlayabilecek belgeler halen kısmi ve sınırlıdır. Birçok Devletin bu alanda iç hukuk ve politikalar açısından attıkları olumlu adımlara karşın, Komite, uygulamaya yönelik önlemlerin yetersizliğinden ve böylece yasalar, politikalar ve uygulamalar arasında ortaya çıkan boşluklardan kaygılıdır.

51. Çocuk Hakları Komitesi, taraf Devletler, Birleşmiş Milletler kuruluşları ve organları, ilgili bölgesel kuruluşlar, uluslararası ve ulusal hükümet dışı kuruluşlar, akademik kurumlar ve uluslararası mesleki örgütler dahil olmak üzere uluslararası topluluğun, BM Genel Kurulu'nun 2006 yılında değerlendirip benimsemesi için, ana baba bakımından yoksun çocukların korunmasına ve alternatif bakımına ilişkin uluslararası standartları geliştirmek üzere bir uzmanlar toplantısı düzenlemesini tavsiye eder.

52. Bu standartlar ve kılavuzlar, yalnızca Hükümetlere değil, geniş anlamda sivil topluma, çocuklarla birlikte ve çocuklar için çalışan profesyonellere; ev dışı bakım gören çocuklarla ilgili düzenlemelere, hizmet sunumuna ve izleme çalışmalarına doğrudan veya dolaylı biçimde katılmaları ölçüsünde gönüllü kuruluşlara, uluslararası organlara ve kuruluşlara ve özel sektöre yönelik olacaktır. Komite'ye göre bu standartlar, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları görevlere yanıt vermek üzere kültürel yönleri ilişkin esneklik taşımalıdır. Komite, bu standartların etkili biçimde yaşama geçirilmesi açısından, etkili bir izleme sistemine duyulan gereksinimin altını çizer. Komite'nin bir başka tavsiyesi de, geliştirilecek standartların çok yönlü bir yaklaşıma sahip olmasıdır; başka bir deyişle bu standartlar aileden ayrılmayı ve kuruma yerleştirmeyi bir düzene bağlamalı; ev dışı bakımı, ev dışı bakımdan aileye veya topluma geçişi standart kurallara bağlamalı ve bu arada ev dışı ortamlara ve kurumlara yerleştirmeden nasıl kaçınabileceğinin yollarını araştırmalıdır. Komite, bu bakımdan, bütün süreç boyunca çocukların ve ana babaların görüşlerine de başvurulmasının önemini vurgular.

² Bunlar 1986 tarihli, Ülke içinde ve Uluslararası Planda Bakıcı Aile ve Evlat Edinme İşlemlerine özel atıfta bulunan Çocukların Korunmaları ve Esenlikleri ile ilgili Sosyal ve Hukuksal İlkeler Bildirgesi ile Çocukların Korunmalarında Ana Babaların Sorumlulukları ve Alınacak Önlemlerle ilgili Yargı, Uygulanabilir Yasalar, Uygulama ve İşbirliği konularını ele alan Lahey Sözleşmesi'dir.